

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincă
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clo.
 Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889
ISSN-L 2734 -6889

150 de ani de la naștere N. Iorga - îndrumătorul național

Prof. univ. Dr. Mircea POPA

Despre personalitatea lui N. Iorga s-au scris și se vor scrie tomuri întregi. Aceasta, deoarece omul a fost un savant, dădora de cunoștințe, cu cărți și contribuții care se ridicau la producția unei întregi universități. Dotat cu o memorie fenomenală, cu o putere de muncă ieșită din comun, omul acesta a fost ca o izbucnire de lavă vulcanică peste întreg domeniul științelor umaniste, neexistând aproape personalitate și etapă a istoriei noastre asupra căreia să nu se fi pronunțat, asupra cărora să nu fi adus o lumină nouă, desprinsă din tainița documentelor, a investigațiilor documentare. În același timp a fost și un om ardent, pasionat, un om care era conectat la toate evenimentele timpului său, gata să reacționeze, să dea o replică, să corecteze, să admonesteze, să moralizeze în numele unor idealuri și a unor scopuri care stăteau deasupra meschinăriei imediate. Cuvintele care i se potrivesc cel mai bine sunt cele legate de *împlinire și desăvârșire*, respectiv două noțiuni care complinesc și întregesc ființa umană și îi dau cea aură de apostolat, pe care n-a părăsit-o niciodată.

Încă din tinerețe a fost atras de marile chipuri ale istoriei naționale, oferind pagini memorabile despre Ștefan, Mircea, Mihai Viteazul despre Mușatini și Movilești. A fost preocupat în egală măsură de a da o imagine cât mai exactă a prezenței românilor în spațiul central și sud-dunărean, să refacă traseul lor spiritual, contribuția lor la viața europeană. În concepția sa toate provinciile românești, toate zonele în care au locuit sau s-au manifestat elemente de romanitate est-europeană, indiferent că era vorba de aromâni, de istrieni, de cei din Timoc, de cei din Transilvania, Maramureș sau din comunitățile din America, formau în concepția sa un întreg care trebuia valorificat și pus în evidență în raport cu țara de obârșie, cu teritoriul dunărean sau carpatic, cu locurile unde a existat odinioară vechea Dacie și de unde s-au revărsat comunitățile întemeietoare din Moldova și Țara Românească. L-a preocupat în egală măsură modul specific de manifestare al elementului românesc din teritoriile răpitate, Bucovina, Basarabia, Ardealul, făcând dese vizite în sate și orașele locuite de români, încercând a le determina traseul și a-l lega de contemporaneitate. Într-o carte celebră, *Sate și preoți din Ardeal* a descris drumurile sale pe jos sau cu căruța, căutând documente hrisoave, pisanii, pe care le notează entuziasmat. A făcut „raite” și românii din Ungaria sau cei din Bulgaria de nord, au fost studiate și cercetate sistematic, prin vizite periodice, prin popasuri în arhive ale marilor orașe europene, prin căutarea tuturor drumurilor străbătute de valahi, fie păstori, fie negustori sau cărturari, într-o sinteză geografică, etnografică, folclorică, antropologică și nu în ultimul timp politică. Cărți și studii precum *Chestiunea*

*Dunării, Istoria statelor balcanice în epoca modernă, Documente românești în arhivele Bistriței, Socolile Sibiuului, Socolile Brașovului, sutele de volume de documente privitoare la istoria românilor, acte și fragmente diverse, pun în valoare munca enormă a unui om, hărnicia lui inepuizabilă. Nu s-a mulțumit cu documentele scrise și cu cele găsite prin arhive, ci a vrut să cunoască viața poporului român direct de la sursă, de aceea a călătorit pe jos, cu căruța, cu trenul, cum s-a putut, din sat în sat, din oraș în oraș, căutând la biserici și școli, la troițe și vestigii de tot felul, urme palpabile despre neam și manifestările lui. Sunt de amintit în acest sens cărți precum *Sate și preoți din Ardeal (1902), Drumuri și orașe din România (1904), Sate și mănăstiri din România (1905), Neamul românesc din Bucovina (1905), Neamul românesc din Basarabia (1905), Neamul românesc din Ardeal și Țara Ungurească (1906)*. Viziunea întregului e copleșitoare. Peste tot el surprinde energia și puterea de viață a unui popor, munca de zi cu zi, comoara de trecut pe care a salvat-o de la pieire, prin legende, tradiții, așezăminte, producții folclorice și etnografice, viață creștină. Chiar dacă în drumurile lui prin Ardeal și Bucovina, el a întâmpinat numeroase piedeci, fiind șicanat și urmărit de autorități, care îl chemau la posturile de jandarmi și-l acuzau de propagandă el n-a putut fi convins să renunțe. În 1909 a fost expulzat din Bucovina, în timp ce conducea un grup de cursanți de la Liga Culturală, iar mai târziu au venit și alte măsuri restrictive, determinând pe studenții de la Iași să dea publicității o *Moțiune de protest* publicată în presă și printr-o telegramă de solidarizare cu oratorul mult apreciat. Preocuparea de bază a istoricului a fost aceea de a oferi un nou imbold de viață națională, de a organiza și a stimula rezistența la asuprire, de a motiva lupta pentru solidaritatea tuturor românilor, de a-i determina să acționeze împreună pentru idealul comun. În acest scop a făcut mai multe vizite la tineretul studentesc budapestan, vorbindu-le în 1901 despre Mihai Viteazul și semnificația domniei sale pentru români. Conferința, ce a avut loc la hotelul Saskor, i-a oferit prilej tânărului poet O. Goga, să-l salute în numele studenților de la "Petru Maior" și să-i mulțumească pentru entuziasmul provocat. Este clar că suflul său de călăuzitor i-a determinat să așeze revista lor „Luceafărul” în strânsă legătură cu mișcarea de la „Sămănătorul”, ceea ce e și un fapt consemnat în paginile, „Neamului românesc” și la „Cuget clar”, publicații destinate a face muncă de pedagogie națională, de renaștere și reorganizare patriotică, ca o formă de complementaritate cu activitatea sa de parlamentar. În această calitate s-a implicat în cercetarea cauzelor răscoalei din 1907, primind din partea învățătorilor și preoților zeci de scrisori în care se descria viața grea a țăranilor, de partea cărora Iorga a fost. Acest lucru poate fi surprins și în bogatele sale pagini de corespondență, peste care a trecut harul său de orator și de improvizator inspirat. Curentul pe care l-a patronat la început de veac fost pus sub semnul apropierei față de popor, de esența populară și democratică a unui dinamism național, urmărind împlinirea idealului național. În acest scop a înființat la 23-24 aprilie 1910 Partidul Naționalist Democrat, propunându-și să ajute țăranimea printr-o reformă rurală autentică, prin activizarea Casei Rurale, și a unor măsuri social-economice imediate. Lor le-a adăugat alte două forme de activitate programatică : Liga Culturală și Universitatea de Vară de la Vălenii de Munte, unde a dorit să verifice fibra națională, prin cunoașterea momentelor celor mai importante din viața poporului român, și, mai cu seamă, a semnificației lor. Aici a ținut an de an numeroase conferințe, din care alegem câteva titluri ca: *Persistența noastră în Dacia, Formarea limbii române, Rostul românilor în istoria universală, Unitatea poporului român, Timpurile noastre de glorie, Poezia populară română, Istoria bisericii române și rolul acesteia la formarea și permanența poporului român etc.* Profesori, învățători, oameni de cultură din toate provinciile țării alergau aici cu inima deschisă spre a-și astâmpăra setea de cunoștințe și a se tonifia la izvoarele istoriei naționale, întorcându-se acasă renăscuți din punct de vedere național, gata să se dăruiască muncii „pentru un mai fericit viitor al mult încercatului și nefericitului nostru neam românesc.” Importanța acestor cursuri la fortificarea vieții noastre naționale a fost subliniată la timpul potrivit de publicațiile transilvănene, de toți cei care au trăit experiența unică a acestor cursuri și conferințe, cu un caracter patriotic și popular accentuat : „Noi, fiii Ardealului, am venit și venim cu mare dor de lumină și înaintare la Cursurile de vară, ca apă vie să luăm din izvorul dătător de viață de aici.”, scria „Gazeta Transilvaniei” în iulie 1912. Pentru a pune bariere acestui flux de renaștere națională,*

autoritățile maghiare, prin instrumentul lor șovin Apponyi, a oprit prin ordin special participarea la aceste cursuri. În Bucovina, învățătorii erau concentrați peste vară, participarea la cursurile de vară era considerată ca o crimă. Aici, la Văleni, el a construit o sală specială, prin subscripție națională, întrucât afluența creștea de la un an la altul, noi și noi cursanți își anunțau prezența ca la un altar de închinare pentru istoria neamului. Scopul lor e sistematizat de organizator prin aceste cuvinte: „Ceasuri mari vor veni, în care toți trebuie să fim alături gata de a plăti soartei binele veșnic al unui neam cu jertfa vieții acesteia trecătoare. Solidaritatea de atunci trebuia pregătită din vreme în munca și iubirea laolaltă pentru acea cultură care hrănește acest ideal.”

La aceste cursuri au venit să conferențieze cei mai de seamă intelectuali și profesori români de la principalele universități din țară, specialiști în cele mai diverse domenii ale vieții culturale, dar și o seamă de personalități străine, precum Em.de Martonne, Mozes Gaster, Matteo Bartolli, Jacque Boucart, Louis Courtois, Marcello Camilucci, Karl Kamm, dr. Wright etc., alături de reprezentanți de seamă ai minorităților naționale, maghiari sau germani. Domeniile abordate erau de o diversitate extraordinară, de la teme atractive de la istoria artelor, la medicină, geografie, etnografie, sociologie, filologie, artă, armată, politică etc. O lămurire a organizatorului din „Neamul românesc” preciza, aria de interes și scopul lor: „Să lămurească repede, în punctele esențiale, problemele de azi ale României, dând cunoștințe indispensabile și încercând soluții obiective, iar față de conlocuitorii de altă limbă prezentarea acestui „Vechi Regat” și, în general, a poporului român, în ce poate avea mai generos și mai interesant.” În cei mai mulți ani, cursurile au fost onorate de studenți polonezi, cehi, italieni, francezi, veniți să cunoască în acest fel o țară și un popor. Sub aceeași cupolă au luat naștere și alte așezăminte culturale, precum Școala de misionare morale și naționale „Regina Maria”, Așezământul pentru minoritari, Așezământul Elena pentru ajutorarea studentelor cu greutate, Școala artelor uitate, Biblioteca „Cuvântul”, tipografia „Datina românească”, un Teatru în aer liber pentru șezători și spectacole artistice, dar și cursuri de învățare a limbilor franceză, italiană, greacă.

Peste tot unde a umblat și a poposit gândul lui a fost acela de a lăsa și semn românesc de autentică mărturisire, înființând Școala Română din Franța, Casa Romena de la Veneția, Institutul de cooperare româno-bulgar etc. Munca sa consumat efectiv și pe aceste terenuri organizatorice, care urmăreau o renaștere cultural-științifică autentică, cum a fost terenul fertil al Liga Culturale, având rolul de a pregăti politicieni tineri și valoroși, devotați idealului național. Una dintre acțiunile memorabile a fost cea din 16 martie 1914 de la București, soldată cu o *Moțiune* de atenționare pentru poporul român din Transilvania, atrăgând atenția că efortul prioritar al momentului, trebuia să fie legătura cu Țara Mamă. Provincia de peste munți avea nevoie de școală și îndrumare. În acest scop a trimis în Transilvania numeroase manuale școlare, folosindu-se de titluri schimbate sau de tot felul de subterfugii. Iar pentru a înțelege rolul acestei integrări într-un sistem comun, a rostit la 14 octombrie 1908 conferința *Cultura națională și politica națională* încercând să atragă atenția românilor cu privire la ideea că „Soarele pentru toți românii la București răsare.”¹ Înțelegând acest lucru, redactorul revistei „Luceafărul”, Oct. C. Tăslăuanu i-a solicitat o fotografie în costum de militar, în ideea că va reuși să convingă pe confrății săi din Transilvania, că vine un moment în care slujirea patriei trebuie să se facă fără rezerve: „Vreau să o întrebuițez, spunea el, ca mijloc de a întări entuziasmul pentru Țara Românească. Când ar vedea preoții și învățătorii de la noi că dv., nefiind soldat, ați îmbrăcat uniforma, punându-vă în serviciul Țării în vreme de primejdie, vă puteți închipui că va trece un fior prin sufletul lor. La noi, mobilizarea armatei române a trezit o însuflețire de nedescris, mai ales în țărâtime. Această însuflețire trebuie cultivată, trebuie sădită în suflete credința în timpul apropiat al idealului românesc. Spre această țintă să se îndrepte toată munca noastră în viitor.”

În preajma intrării României în Primul Război Mondial, acțiunile Ligii s-au înmulțit, prin intermediul ei încercându-se să se acrediteze ideea că orice înțelegere cu Austro-Ungaria nu e dorită și că momentul ne impune o acțiune mai hotărâtă în vederea sprijinirii românilor ardeleni. În toamna anului 1914 s-a creat și „Acțiunea Națională”, spre a servi ca for de dezbateră și inițiativă în problema

întregirii naționale. Aceasta a convocat în decembrie același an un congres extraordinar (14 decembrie), la care a fost principalul orator, fixând, împreună cu președintele Ligii, Vasile Lucaciu, un „Program de patru puncte”, închinat muncii de „grăbire a ceasului de liberare a românilor siliți astăzi de a-și da viața în marginile monarhiei austro-ungare”. La sfârșitul anului 1915 a făcut publică opțiune sa privitoare la viitor în textul unui discurs intitulat *Despre hotărârea ce o va lua România în marele război*, scriind: „Cu sabia de dreptate vom izbândi. Vom face un stat național și popular cuprinzând, cu aceleași drepturi, pe românii din toate clasele și pe românii din toate țările.” Sunt obiective care, imediat după încheierea ostilităților cu Austro-Ungaria, la 26 noiembrie 1918, el și-a chemat membrii de partid la o consfătuire, punând în fața lor noile obiective, care decurgeau din realitățile momentului, cum ar fi armonizarea socială a noilor provincii, sprijinirea reformei agrare pentru ajutorarea țăranului („Pământul trebuie să meargă întreg la dânsul”), votul universal, sprijinirea muncitorilor din fabrici etc., în așa fel ca „Românii din alte părți (ce) stau în aceeași casă cu noi” s-o găsească „locuibilă”. Programul nostru trebuie să fie așa, încât să poată sta împreună cu al lor.”)

Întemeind Uniunea Democrației Naționale, istoricul a fixat noile jaloane politice printr-un articol intitulat *România care a fost și România care trebuie să fi*, publicat în noul său organ de presă, „Neamul românesc”. Prin intermediul lui participă la alegerile care au loc în 1919, publicând mai multe manifeste electorale, precum *Manifestul către alegători* și *Manifestul electoral*, în care regăsim punctele sale de vedere privind democratizarea țării. Va face parte, alături de alte formațiuni din Blocul parlamentar care l-a scos în prim plan pe Vaida-Voevod, cel care a și condus, în urma demisiei lui I.C. Brătianu, tratativele de la conferința de pace.

În anii ce au urmat, Iorga a desfășurat o bogată activitate pe tărâm științific și politic pentru consolidarea țării, dând ajutor la formarea unui corp profesional de elită la Universitatea din Cluj, care s-a remarcat încă de la început ca un centru de muncă și formare profesională. Deși a avut un rol important în desfășurarea sistemului politic de la noi, prin calitatea sa de sfetnic principal al monarhiei, dar și prin conducerea unui guvern care a venit la putere în situația grea a crizei economice, N. Iorga a subliniat de fiecare dată că menirea principală a statului și a guvernelor emenate din sânul lui trebuia să fie atenția acordată țăranimii și claselor de jos, prin ridicare culturală și economică, iar pe plan extern prin întărirea influenței țării noastre în contextul alianțelor regionale. În acest sens a susținut numeroase conferințe în țară și străinătate, iar numele lui era rostit cu venerație și respect la Sorbona, unde deschisese mai multe cursuri. De asemenea, prin conducerea Școlii Române de la Fontenay aux Roses, el s-a implicat direct în procesul de formare și specializare a elitelor științifice din țară, adunând în jurul său o seamă de tineri capabili care au dominat mai târziu corpul universitar din țară. Chiar dacă poziția sa a rămas pe teren cultural la momentul tradițional sămănătorist, lucru dovedit și cu ocazia elaborării *Istoriei literaturii române*, opunându-se avangardei și curentelor moderniste de ultimă oră, Iorga a continuat să fie un far călăuzitor pentru tineri și pentru națiune. Rolul său de întemeietor în multe domenii și câmpuri de acțiune este unul memorabil, dovadă mulțimea lucrărilor elaborate în acest răstimp, care depășesc în întindere și putere de analiză pe toți contemporanii săi. Dacă în 1905 a publicat 7 cărți, în 1910 ele se ridică la 33, iar între 1920 și 1940 numărul lor ajunge la 300. Este ales Doctor Honoris Causa a celor mai multe universități europene și americane (Paris, Lille, Strasbourg, Oslo, Roma, Milano, Zurich, Berna, Barcelona, SUA etc.), încât faima sa atinge un nivel de recunoaștere pe care nu l-a mai cunoscut niciun alt român. Dovedind intransigență și rigorism politic, el n-a fost de acord cu izbucnirea unor forțe anarhice, puse în slujba unui antisemitism neguros, fapt pentru care a fost urât și urmărit cu ferocitate de legionari, care l-au amenințat cu moartea. Într-un moment de rătăcire și debusolare generală, aceștia acționează împotriva lui în toamna anului 1940, întrerupând brutal, prin asasinat, destinul politic și științific al unui om, al unui savant și al unui profesor de mare amplitudine, care ar fi avut încă multe de spus. Cu puțin timp înainte scrisese poezia *Brad bătrân*, în care s-a autoportretizat, subliniind menirea care i-a călăuzit viața : aceea de a fi fost în slujba neamului: „Moșneagul stând pe culme drept/ A fost la drum o călăuză/ Și-n vremea aspră și hursuză/El cu furtunile-a dat

piept./ Folos aduse cât fu viu,/ Ci mort acuma când se duce,/ Ce alta poate-a vă aduce,/ Decât doar încă un sicriu?!" E forma sintetică și metaforică de a-și rememora drumul parcurs, într-o Românie care dădea tot mai mult semne de evoluție pe care el nu le accepta, și pe care gândul său creator le depășise demult sub zarea de lumină a unei eternități aureolate de glorie. Acum , când se împlinesc 150 de ani de la naștere, gândul nostru se posternează la socul marelui bărbat, care a întruchipat idealul de Țară și de Popor, pe care noi astăzi pare s-o fi uitat cu desăvârșire.